

Відгук
офіційного опонента Безуглої Лілії Ростиславівни
на дисертаційну роботу **Олександра Івановича Шевченка**
«Телеологічна лінгвосеміотика: евристика та онтологія (на матеріалі
англомовного публіцистичного дискурсу)». Запоріжжя, 2020. 518 с.,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 17.051.02
на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

У сучасній поліпарадигмальній та полідисциплінарній лінгвістиці у рамках постнекласичного етапу розвитку наукової думки зміцнюються постструктуралістські традиції феноменології, екзистенціалізму і герменевтики, які базуються на імовірнісних, індуктивних логічних принципах і концентруються на слабкоструктурованих мовних одиницях із розмитими межами і неявно вираженими відношеннями між компонентами. У цій новітній традиції виконано дисертаційне дослідження О.І.Шевченка, присвячене виявленню семіотико-імовірнісних чинників і механізмів реалізації категорії телеологічності засобами англійської мови в англомовному публіцистичному дискурсі.

Актуальність цього дослідження зумовлено, з одного боку, браком у сучасній лінгвістиці фундаментальних розвідок дискурсу з позицій інтегративного зв'язку дискурсознавства з лінгвосеміотикою, телеологією та феноменологією, а з іншого боку, нагальною потребою пошуків нових форм і засобів гуманізації наукового знання у галузі германістики.

Дисертаційна робота О.І.Шевченка пропонує істотно новий, поліпарадигмальний погляд на втілення категорії телеологічності в англомовному публіцистичному дискурсі, який полягає у поєднанні дискурсознавчого, лінгвосеміотичного, психолінгвістичного та феноменологічного підходів. Залучення філософських теорій і дисциплін до мовознавчих студій відповідає пріоритетним принципам постнекласичної науки – міждисциплінарності, інтегративності, антропоцентричності, цілісності сприйняття дійсності і досліджуваних об'єктів. Зазначені методологічні акценти дисертації забезпечують вирішення **наукової проблеми** мовної і мовленнєвої репрезентації категорії телеологічності в сучасному англомовному публіцистичному дискурсі.

Оскільки жанрова логіка викладу положень відгуку потребує першочергового визначення релевантності об'єкта і предмета дослідження, я почну з **дискусійного міркування** з цього приводу.

Як вказано на с. 24, об'єкт дослідження становить «сучасний англомовний публіцистичний дискурс, зокрема, детерміновані категорією телеологічності мовні репрезентанти фактів дійсності», а його предметом є «мовні засоби, способи, механізми і дискурсивні чинники реалізації категорії телеологічності» у цьому дискурсі.

Що мене не влаштовує в цих формулюваннях?

По-перше, вочевидь, «мовні засоби» і «мовні репрезентанти фактів дійсності» – це одне й те саме, про що пише сам автор (див. с. 24, 57 і 101). Отже, об'єкт і предмет у цих формулюваннях частково збігаються.

По-друге, предмет недостатньо відображає методологічний кут зору на об'єкт – «дискурсивні чинники» можна було б вважати предметом, якби дискурс не був заявлений як дослідницький об'єкт.

По-третє, «дискурсивні чинники» перетворюються на «семіотико-імовірнісні чинники» у формулюванні мети дослідження (с. 23), що частково відображає його теоретико-методологічні засади: воно базується на евристичних семіотико-імовірнісних і феноменологічних принципах, що дозволяє автору започаткувати нову інтегративну дисципліну – телеологічну лінгвосеміотику (с. 27). Проте ця найвагоміша і найважливіша характеристика дисертації не знайшла безпосереднього відображення ні у формулюванні об'єкта і предмета, ні у назві.

Крім того, у назві роботи англomовний публіцистичний дискурс подається як матеріал дослідження. Насправді, як зазначалося, він є об'єктом, а **«матеріалом»** дослідження слугує корпус англomовних публіцистичних текстів початку ХХІ століття (з 2000 по 2019 рік)» (с. 24, а також с. 48–49).

Вважаю, що Олександр Іванович у формулюванні об'єкта, предмета і мети роботи став заручником не досить вдалим рекомендацій відповідних кваліфікаційних органів, пор: «Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт та предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага дисертанта, оскільки предмет дослідження змістовно визначає тему (назву) дисертаційної роботи»¹. Із цього положення випливає безпосереднє гіпо-гіперонімічне відношення між об'єктом і предметом, що є недоцільним і, звісно, вводить в оману дисертантів, оскільки насправді мається на увазі відношення атрибуції/характеризації.

У філософії науки під об'єктом наукового дослідження розуміють певний засіб, явище або процес навколишнього матеріального світу (або форми його відображення у свідомості людини), на який спрямована пізнавальна діяльність дослідника. Аналізуючи об'єкт, дослідник намагається дійти висновків щодо закономірностей його існування в світі. А предметом пізнання є певні сторони, властивості й відносини в межах об'єкта, досліджувані з певною метою і з певних методологічних позицій². Це своєрідний кут зору на об'єкт, який визначає методи його аналізу. Інакше кажучи, об'єкт є відповіддю на питання «Що досліджується?», а предмет відповідає на питання «На предмет чого досліджується об'єкт?».

¹ Бюлетень ВАК України, № 9–10, 2011. С. 3. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/book/2016/450/byuletен_vak_ukr_9_10_2011.pdf

² Див., наприклад: Бхаттачарджи А., Ситник Н. Дослідження в соціальних науках: теорія і практика. С. 12. URL:

Отже, у такому розумінні, **об'єктом** обговорюваного дослідження є мовні засоби, детерміновані категорією телеологічності в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі. Саме на ці мовні одиниці спрямована пізнавальна діяльність автора дисертації – він досліджує їх на **предмет** способів, механізмів і дискурсивних чинників реалізації категорії телеологічності на ґрунті імовірнісних, евристичних процесів семіозису в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі.

До речі, Олександр Іванович цілком слушно формулює об'єкт і предмет наукового інтересу телеологічної лінгвoseміотики, яка є **методологічним підґрунтям** його розвідки, саме у вищеписаному розумінні: «об'єктом телеологічної лінгвoseміотики є мовні засоби реалізації категорії телеологічності, предметом – телеологічно детерміновані евристичні процеси семіозису як механізму реалізації категорії телеологічності в англomовному публіцистичному дискурсі» (с. 25).

Започаткована і розроблена в роботі телеологічна лінгвoseміотика ґрунтується на інтегративних положеннях лінгвoseміотики, функціональної лінгвістики, комунікативного синтаксису, лінгвістики тексту, дискурсології, з одного боку, та імовірнісної логіки, евристики, феноменології, герменевтики, з іншого, що визначило широкий спектр **методів** дослідження, серед яких – дискурс-аналіз, контекстуальний, мовленнєвоактовий, системний і семіотико-імовірнісний аналіз, методи м'яких обчислень, декомпонування дискурсу, систематичної інтроспекції, редукування семіотичного простору тексту та ін.

Об'єкт, предмет, методологічний підхід та матеріал визначають належність наукової розвідки до певної спеціальності. Тож, зважаючи на вищезазначене, можна з упевненістю стверджувати, що розглядуване дисертаційне дослідження за об'єктом, предметом, матеріалом та методологічним підходом повністю відповідає спеціальності 10.02.04.

Сучасний і обґрунтований методологічний підхід, який уможливив застосування низки релевантних загальнонаукових і лінгвістичних методів, повнота та адекватність мовного матеріалу, його системний і прозорий аналіз забезпечують наукову **достовірність** висновків та об'єктивність положень дисертації, що, у свою чергу, дозволяє говорити про її **емпіричну валідність**.

Інтертеоретична валідність роботи полягає в тому, що її висновки не тільки не суперечать, але й знаходять підтвердження у результатах інших досліджень, зокрема з позицій когнітивної і прагмалінгвістики, лінгвосинергетики, дискурсології та теорії аргументації³.

³ Див., наприклад: Алефіренко Н. Ф. Дискурс как смыслопорождающая категория (дискурс и вторичное знакообразование) // Язык. Текст. Дискурс. Ставрополь, 2005. Вып. 3. С. 5–13; Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. ... д-ра филол. наук. М., 1990. 37 с.; Бейтс Э. Интенция, конвенция и символы // Психолінгвістика. М., 1984. С. 50–102; Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса: от психолингвистики к лингвосинергетике. М.: URSS, 2019. 286 с.; Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов. Волгоград: Парадигма, 2005. 213 с.; Налимов В. В. Вероятностная модель языка. Томск; М.: Водолей, 2003. 368 с.; Петряков Л. Д. Дискурсия как метод гуманитарного знания. М.: ФЛИНТА; Наука, 2013. 304 с.; Семенец О. Теория твору: феноменологічні та герменевтичні аспекти // Наукові записки. Сер.: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2008. Вип. 75(3). С. 3–7.; Сычёва Е. А. Функционально-семантическое поле целенаправленности в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук. Ростов-на-Дону, 2006. 192 с.; Эко У. Роль читателя: исследование по семиотике текста. С-Пб.: Symposium, 2007. 502 с. Birch J. Robust Processes and Teleological Language // European Journal for Philosophy of Science. 2012. № 3. P. 299–312.; Leeman R. W. The Teleological Discourse of Barack Obama. Lanham: Lexington Books, 2012. 284 p.

Інтратеоретична валідність дослідження зумовлена його парадигматичної цілісністю, несуперечливістю концепції та якісним і послідовним застосуванням термінологічного апарату.

Послідовність, узгодженість і цілісність дисертації відбито у її чіткій і логічній **структурі**, яка демонструє науково обґрунтований підхід автора на шляху досягнення мети і розв'язання поставлених завдань.

Розглядаючи теоретичні засади дослідження у **першому розділі** роботи «Теоретичні засади дослідження публіцистичного дискурсу у парадигмі телеологічної лінгвосеміотики», автор демонструє не тільки високу обізнаність у класичних і новітніх досягненнях вітчизняної та зарубіжної лінгвістики й філософії, але й глибину наукової думки та аналітичний тип мислення. Слід зазначити високий рівень теоретичного узагальнення в аналітичних оглядах, які охоплюють найважливіші аспекти розглядуваних проблем і широке коло існуючих розвідок.

Принагідно слід зазначити, що теоретичну базу дисертації представлено у репрезентативному списку використаних наукових джерел, що сягає 899 найменувань, серед яких: 37 % – праці латиницею, 33 % – праці останнього десятиліття, 67 % – лінгвістичні джерела, решта – базові праці з філософії, психології та літературознавства.

Дослідник зупиняється на лінгвістичній релевантності телеології, окреслює сучасні підходи до дослідження публіцистичного дискурсу, евристичну і аргументативну сутність реалізації категорії телеологічності в англомовному публіцистичному дискурсі.

Обґрунтовано залучення до аналізу категорії телеологічності семіотико-імовірнісної концепції творення смислів тексту, яка враховує комплекс репродуктивної і продуктивної діяльності адресата-читача.

Висунуто гіпотезу, згідно з якою мовні репрезентанти фактів дійсності мають потенційні телеологічно детерміновані змістові характеристики, зокрема постають засобами актуалізації феноменологічного потенціалу тексту, отримуючи смисл у ході телеологічної атрибуції, внаслідок чого вербалізовані смисли реалізуються одночасно з потенційно наявними.

Грунтовно окреслено теоретичні положення, на які дисертант спирається в емпіричних розділах дослідження, та пояснено базові поняття: «категорія» (с. 52), «семіозис дискурсу» (с. 54), «нечітка семіотична множина» (с. 60–61), «феноменологічна редукція» (с. 61), «феноменологічний потенціал тексту» (с. 74), «телеологічна атрибуція смислу» (с. 64), «знак» (с. 64), «дискурсивний семіозис» (с. 66), «факт дійсності» (с. 70) та ін.

Другий розділ роботи «Методологія та методи телеологічної лінгвосеміотики» покликаний надати уявлення про евристичну, семіотико-імовірнісну методологію аналізу телеологічності як дискурсивної категорії нелінійної природи.

Автор розглядає реалізацію категорії телеологічності в англомовному публіцистичному дискурсі як імовірнісний процес, який ґрунтується на законах продуктивного мислення. Описуються семіотико-імовірнісні принципи моделювання евристичної діяльності, зокрема феноменологічне

конституювання на ґрунті єдності субстанціонального і каузального виявів реальності.

Наголошується на тому, що телеологія як загальнометодологічний дослідницький принцип базується на застосуванні широкої палітри методів детерміністського та не-детерміністського гатунку в їхньому діалектичному взаємозв'язку.

Обґрунтовано використання у дисертації кількісних методів і імовірнісного інструментарію нечіткої логіки, зокрема категоріально-понятійного апарату теорії нечітких множин.

Цього розділу стосуються мої **наступні дискусійні міркування**.

Перш за все, важко погодитися з тезою про протиставлення лінгвопрагматики і телеологічної лінгвосеміотики: «лінгвістична прагматика за своєю сутністю є інтерпретативною та зосередженою на *репродуктивних* аспектах осмислення тексту; телеологічна лінгвосеміотика, базуючись на принципах *продуктивного* мислення, досліджує ціннісно-цільові чинники, засоби, способи та механізми *продукування* нових смислів у дискурсі» (с. 85).

По-перше, лінгвопрагматика вивчає не текст, а мовленнєву комунікацію, а по-друге, у центрі уваги мовленнєвоактової прагматики – саме продукування, вироблення і наділення смислами мовленнєвих дій. Хоча теорія мовленнєвих актів вивчає і стандартизовані форми реалізації мовленнєвого акту, її цікавлять у першу чергу випадки невідповідності буквального і небуквального смислів висловлень, оригінальні форми вираження пропозицій, іллокуцій і перлокуцій. Відтак, реалізація мовленнєвого акту – це творчий процес. Більш того, за свідченням О. С. Кубрякової, творчий характер мовленнєвого акту закорінений уже в процесі добору мовцем мовних засобів, коли він узгоджує певну синтаксичну структуру «з граматичними конструкціями, що її заповнюють, і, головне, зі створюваними під час цього процесу одиницями номінації»⁴ (переклад мій).

Ще більш яскраво демонструють продуктивність мислення процеси виведення імплікатур адресатом, які вивчає інша провідна прагматична теорія – теорія імплікатур. Осмислюючи й аналізуючи певну вербальну форму, адресат реструктурує образ світу, представлений буквальним смислом, і створює нову ментальну структуру. – Що це, як не продуктивне мислення?

Вважаю, що обидва підходи – і лінгвопрагматичний, і лінгвотелеосеміотичний, залучають до аналізу смислотворення репродуктивний і продуктивний типи мислення у комплексі, оскільки мова є знаковою системою, якій інгерентно притаманні конвенційність і креативність. Ці властивості зумовлені функціями мови: комунікативна функція забезпечується насамперед конвенційними засобами і репродуктивним мисленням, когнітивна функція передбачає креативні засоби і продуктивне мислення. Але ж реалізуються обидві функції у комплексі, тому репродуктивне і продуктивне мислення є нероздільними процесами, незалежно від того, під яким

⁴ Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М.: Языки славянской культуры, 2004. С. 14–15.

методологічним кутом вони розглядаються.

Крім того, обґрунтовуючи доцільність застосування семіотико-імовірнісної методології до аналізу категорії телеологічності у публіцистичному дискурсі, Олександр Іванович обмежується констатацією положень і не наводить жодного прикладу. Перерахування принципів, які мають методологічну значущість для дослідження, і опис дослідницьких методів не є достатнім для розуміння методичної процедури аналізу конкретних дискурсивних фрагментів або, як їх називає автор, контекстуальних блоків. Мені бракувало ілюстрації встановлення текстового концепту та покрокового аналізу телеологічно детермінованих мовних засобів на конкретному прикладі із описом застосовуваних методів і наведенням алгоритму дослідження.

У третьому розділі дисертації «Лінгвальні засоби реалізації категорії телеологічності у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі» на перший план виходить безпосередньо мова – автор досліджує мовні засоби реалізації досліджуваної категорії, які він називає телеологічними експонентами – прямими і опосередкованими мовними репрезентантами прототипних ціннісно-цілових ознак, що мають явну або приховану сему цілепокладання. Уведений термін «телеологічний експонент» обґрунтовано і пояснено належним чином (с. 109).

Різновиди телеологічних експонентів виокремлюються на ґрунті чітких мовних критеріїв: 1) за рівнем мови: лексичні, синтаксичні, дескриптивні, текстові, дискурсивні телеологічні експоненти; 2) за складом: прості і комплексні телеологічні експоненти.

Моделюється ядро лексичного поля телеологічності з ядром і периферією.

Цінним є висновок про два способи лінгвальної об'єктивації телеологічності в англomовному публіцистичному тексті (у вигляді вербальної об'єктивації телеологічності та у вигляді непрямих маркерів).

Надзвичайно цікавими виявилися положення щодо мовних засобів імпліцитної реалізації категорії телеологічності, що належать до царини прихованої телеології. Розглянуто телеологічні дескрипції як підтип прихованих телеологічних експонентів.

Четвертий розділ роботи «Телеологічність у системі базових онтологічних категорій в англomовному публіцистичному дискурсі» присвячено розгляду репродуктивного текстового рівня реалізації категорії телеологічності.

Продemonстровано, яким чином мовні засоби реалізації категорії телеологічності в англomовному публіцистичному дискурсі репрезентують інші базові онтологічні категорії реальності, такі як процесуальність, соматика, простір, час, предметність. Категоріям процесуальності, соматики, простору й часу присвячено окремі підрозділи, а категорію предметності розглянуто як засіб реалізації міжкатегоріальних зв'язків між категоріями процесуальності, соматики, часу й простору. Вказані категорії постають як дискурсивні чинники реалізації категорії телеологічності.

На високу оцінку заслуговують результати спостережень дисертанта над мовними репрезентантами цих категорій в англomовному публіцистичному дискурсі – встановлено їхню роль і семіотичні функції у зв'язку з реалізацією категорії телеологічності.

У **п'ятому розділі** «Евристика дискурсивної реалізації категорії телеологічності» представлено продуктивний рівень реалізації категорії телеологічності з огляду на її евристичну сутність.

Вузлові положення цього розділу зосереджуються на методологічно коректному розумінні дискурсивного феноменологічного поля, яке постає як сукупність мовних репрезентантів фактів дійсності та залучає до дискурсивного семіозису неявно виражені, імовірнісні прояви реальності.

У такий спосіб у коло уваги дослідника попадає широкий діапазон семіотичних евристичних операцій мовців – семіотизації, ресеміотизації, аперцепції, асоціації, інференції, авторефлексії, що дає підстави для висновку про дуалістичність природи осмислення дійсності, відображеної у тексті, як поєднання репродуктивного і продуктивного начал.

Олександр Іванович описує виявлені функції телеологічної домінанти як сукупності бажань, спонукань, мотивів і морально-етичних настанов мовця та її вплив на експланандум – пояснюваний компонент телеологічного експонента – і експлананс – пояснюючий компонент, а також систематизує дискурсивні трансформації канонічної структури і семантики синтаксичних телеологічних експонентів.

У **шостому розділі** «Семіотико-імовірнісний аналіз реалізації категорії телеологічності в англomовному публіцистичному дискурсі» дослідник розглядає поняття нечіткої семіотичної множини, маючи на увазі сукупність мовних репрезентантів фактів дійсності, яка зумовлює індуктивні інференції щодо причинно-цілових аспектів розгортання семіотичних процесів у дискурсі. Нечіткою семіотичною множиною постає телеологічно детермінована асинтаксична мовленнєва структура.

Виявлено телеологічно детерміновані імовірнісні алгоритми реалізації категорії телеологічності із залученням методологічних принципів теорії нечітких множин. Розглянуто властивості ізотопії як способу номінативного наповнення асинтаксичних нечітких семіотичних множин. Розроблено систему телеологічних кореляцій семіотичних елементів у складі нечітких семіотичних множин в англomовному публіцистичному дискурсі.

Положення цього розділу підкріплено кількісними показниками, наведеними в репрезентабельних таблицях, які надають дані про кількісну репрезентацію змістових характеристик семіотичних множин як об'єктивації латентної телеологічності публіцистичного дискурсу.

Таким чином, мета роботи є досягнутою.

Перспективи дослідження полягають у застосуванні розробленого методологічного підходу в аналізі телеологічних аспектів дискурсів різних типів.

Отримані результати відзначаються безперечною науковою **новизною**. Як відомо, однією із основних вимог до докторських дисертацій із лінгвістики є

впровадження нового теоретико-методологічного підґрунтя дослідження – нової лінгвістичної дисципліни/теорії, що відкриває широкі перспективи для подальших розвідок у межах наукових кваліфікаційних робіт. У якості такої дисципліни Олександром Івановичем уперше запропоновано телеологічну лінгвосеміотику, отже, проведене дослідження відкриває можливості для створення в Україні наукової школи телеологічної лінгвосеміотики, яка сприятиме підвищенню рівня української гуманітарної наукової думки.

Телеологічна лінгвосеміотика, в основу якої покладено принципи функціональної та структурної лінгвістики, семіотики, телеології, феноменології, евристики, когнітивістики та дискурсології, дала змогу автору отримати нові дані щодо лінгвальних засобів, способів, механізмів і чинників реалізації категорії телеологічності в англомовному публіцистичному дискурсі, зокрема:

а) у теоретичному плані:

- розроблено і впроваджено семіотико-імовірнісну методологію аналізу динаміки розгортання семантичних процесів у публіцистичному дискурсі;
- обґрунтовано концепцію потенційності змістових характеристик англомовного публіцистичного дискурсу і введено у науковий обіг низку релевантних базових понять;
- доведено дворівневу сутність дискурсивного семіозису як механізму реалізації категорії телеологічності в англомовному публіцистичному дискурсі і як евристичного процесу, що передбачає репродуктивний та евристичний продуктивний рівні осмислення публіцистичного тексту;

б) у емпіричному плані:

- систематизовано мовні засоби реалізації категорії телеологічності, що слугують телеологічними експонентами ціннісно-цільової валідності смислу висловлення або текстового концепту в англомовному публіцистичному дискурсі;
- виявлено лексико-семантичну, синтаксичну і асинтаксичну специфіку формування мовних телеологічних експонентів;
- встановлено способи евристичного конституювання феноменологічного поля англомовного публіцистичного дискурсу, узгоджені з категорією телеологічності;
- виявлено лінгвальні та семіотико-імовірнісні особливості агрегації мовних репрезентантів фактів дійсності у нечіткі семіотичні множини, які в англомовному публіцистичному дискурсі виконують функції прихованого асинтаксичного телеологічного експонента.

Результати дисертаційної праці мають велике **теоретичне значення** з огляду на впровадження нової лінгвістичної дисципліни – телеологічної лінгвосеміотики, що робить вагомий внесок у розвиток лінгвосеміотики, дискурсології, лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики та функціональної стилістики, сприяючи подальшій розробці низки релевантних теорій.

Робота має велике **практичне значення** в світлі використання її положень у нормативних теоретичних курсах із теоретичної граматики та

стилістики англійської мови, загального мовознавства, основ наукових досліджень, у спецкурсах із телеологічної лінгвосеміотики, дискурсології, когнітивної лінгвістики, теорії комунікації, а також у викладанні практики англійської мови у вищих навчальних закладах України.

Зміст автореферату, в основному, ідентичний основним положенням дисертації, котрі повно відображені у 47 **публікаціях** автора, зокрема у трьох монографіях, 29 статтях у фахових виданнях України, 7 статтях у зарубіжних академічних виданнях (загальний обсяг 61,4 др. арк.). Дослідження пройшло належну апробацію на 34-х наукових конференціях.

Дисертація має цільний, закінчений вигляд і достатній обсяг, її **оформлення** відповідає діючим державним стандартам.

Крім викладених вище дискусійних міркувань, маю висловити **одне зауваження**, яке стосується стилю викладу положень роботи.

Такі позитивні якості дослідження, як комплексність, поліпарадигмальність, широкий діапазон наукової думки та високий рівень аналітичного мислення дослідника, на жаль, негативно позначилися на його ідіостилі.

Це стосується передусім порушення принципу тема-рематичного членування тексту. Виклад положень дослідження в ідеальному випадку має здійснюватися за принципом «від загальновідомої інформації до нової, від загально зрозумілого бачення понять до оригінального». Натомість автор, перебуваючи у системному світі своєї теорії, не намагається донести до читача цю системність і полегшити йому сприйняття тексту. Як результат, багато термінів вживаються ще до того, як вводяться і пояснюються. Наприклад, термін «феноменологічне поле» уперше вживається на с. 67 і далі, а пояснюється лише на с. 134, термін «феноменологічний потенціал» вживається на с. 55, 62, 67, а вводиться на с. 74, терміни «експланандум» і «експлананс» вперше з'являються на с. 105, а пояснюються лише на с. 117, термін «дискурсія» вживається без пояснень на с. 61 і далі, а вводиться лише на с. 205.

Автор прагне до термінологічної синонімії (наприклад, «прихована телеологія» (с. 123) і «імпліцитна телеологія» (с. 173, 196)), до використання довгих і обтяжливих періодів, різноманітних зворотів для одного й того ж смислу, хоча доцільною була б синтаксична уніфікація.

З іншого боку, у тексті роботи наявні змістові повтори, наприклад поняття «текстовий концепт» пояснюється два рази (с. 58, 101).

Спостерігаємо і різну послідовність елементів у переліках (наприклад, у різній послідовності подаються базові категорії дійсності (с. 143, 144, 194).

Не уникнув автор і невдалих формулювань на зразок «Сукупність мовних репрезентантів фактів дійсності <...> містить <...> особливості поведінки» (с. 226); «У стосунках з іншими елементами феноменологічного поля <...> сукупність мовних репрезентантів <...> є невіддільним складником феноменологічного поля» (с. 194).

Висновки до розділів написано розлогим, описовим стилем, вони мають цитати і посилання (с. 78) та рясніють зайвими зворотами на зразок: «Використану у цьому дослідженні методологію ми визначаємо» (с. 98),

«З'ясовано, що» (с. 140), «Результати дослідження надають підстави для висновків» (с. 195) тощо. Хотілося б чіткої, короткої, послідовної констатації висновків на противагу опису ходу думок, який має бути притаманним розділам.

Робота містить і більш дрібні стильові вади та недоліки оформлення: закінчення структурної частини цитатою (с. 47, 87, 93, 276) або прикладом (с. 129), невідповідність назви розділу 3 у змісті (с. 17) і тексті роботи (с. 100), різні міжрядкові інтервали, пунктуаційні помилки (с. 45, 83, 195, 197, 230), дефіс замість тире (с. 52, 53, 153, 161, 202, 212, 356), довге тире (с. 119, 183, 203, 221, 229, 284, 300, 498), русизми («наступний» у ролі вказівного займенника (с. 135, 140, 154, 163, 187 та ін.), «у сенсі» замість «у розумінні» (с. 40, 44, 46, 53, 55, 64, 67, 70, 75 та ін.)), хибодруки (с. 37, 85, 102, 103, 140).

Загалом, слід наголосити на тому, що зазначене зауваження та дискусійні міркування не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують її найвищого науково-теоретичного та науково-практичного рівня.

Таким чином, дисертаційне дослідження Олександра Івановича Шевченка «Телеологічна лінгвосеміотика: евристика та онтологія (на матеріалі англomовного публіцистичного дискурсу)» демонструє нові, достовірні, валідні та науково цінні дані про мовну і мовленнєву репрезентацію категорії телеологічності у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі, що є значним досягненням та має велике значення для подальшого інтегративного розвитку когнітивно-дискурсивної та функціональної парадигм у германському мовознавстві.

Зазначена дисертація відповідає п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а її автор – Олександр Іванович Шевченко – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької
філології і перекладу
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Л. Р. Безугла

Л. Р. Безугла

17 січня 2020 р.

Підпис засвідчую
Головний служби управління
персоналом

